

כָּל שְׁהוּא מִן הַצֶּאֱן בָּא שְׁלָמִים, ובבבלי (זבחים ז, ב) דרשו דין זה ממה שנאמר (דברים טז, ב) 'וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר' – והלא פסח אינו בא אלא מן הכבשים ומן העיזים ולא מן הבקר, אלא מכאן למותר הפסח שיהא קרב בין מן הצאן ובין מן הבקר, דהיינו קרבן שלמים [ואף שגם עולה באה מן הבקר ומן הצאן, מכל מקום אינה באה אלא מזכרים, ואילו בפסוק משמע שיכול להביא בין זכרים ובין נקבות, ובהכרח שהכוונה היא לשלמים (רש"י שם)].

מִיעוּט שְׂאִינוּ בָּא בֶן שְׁתֵּי שָׁנִים מִיעוּט שְׂאִינוּ בָּא נִקְיָה, ואין הכוונה שיש צורך לדרוש דינים אלו מהמיעוט של 'מן', שהרי מפורש בפסוק (שמות יב, ה) שהפסח הוא 'זכר בן שנה', אלא כוונת הגמ' היא שיש לנו להעמיד את הפסוק של 'מן הצאן' על הפסח, כיון שאז מתיישב הלשון של 'מן' שמשמעו למעט (יד בנימין זבחים ט, א).

שִׁחְטָה לְשֵׁם עוֹלָה עַל מִנְתָּ לְזִרוּק דָּמָה לְמַחֵר וְכוּ', אֵין תִּימָר מִשְׁתַּנָּה לְמַחְשַׁבְתָּ פָּסוּל, פִּיגוּל, אֵין תִּימָר אֵין מִשְׁתַּנָּה לְמַחְשַׁבְתָּ פָּסוּל, פָּסוּל – כלומר, שיש להסתפק לגבי דינו של רבי יוחנן לעיל, שפסח שלא בזמנו אף כששחטו לשם עולה משתנה לשם שלמים, האם דין זה נאמר גם כאשר העקירה נעשתה במחשבת פסול, כגון ששחטו לשם עולה על מנת לזרוק את דמו למחר, או שמה מחשבת פסולה אינה מועילה לעקור ממנו שם פסח, ועל כן נחשב כפסח שנשחט שלא בזמנו [ובאמת הספק הוא גם בשחטו לשם שלמים, אלא כדי שלא נאמר שהספק הוא רק באופן זה, נקטה הגמ' כפי ההלכה שמועילה עקירה גם כשחושב לשם עולה (חז"ר המבואר להלן)]. ואף שלפי שני הצדדים הקרבן פסול, הנפקא מינא בספק זה היא לענין אם חייב עליו כרת משום פיגול, כי הדין הוא שאין חייבים משום פיגול אלא אם אין בקרבן פסול אחר, ועל כן אם משתנה הוא לעולה, חייב עליו משום פיגול מחמת המחשבה לזרוק דמו חוץ לזמנו, כיון שמלבד זה אין בו פסול אחר, אבל אם נשאר עליו שם פסח, אינו חייב עליו משום פיגול, כיון שיש לו פסול אחר מדין פסח שלא בזמנו (פי משה פסחים ה, ב; קהלות יעקב זבחים כג, ד, וראה פ"י הקרבן העדה, ומה שתמה עליו בגליון הש"ס).

ויש שפירש את הספק באותו אופן, אלא שכתב שמדובר בפסח ששחטו בזמנו לשם עולה על מנת לזרוק את דמו למחר, והספק הוא האם מחשבת פיגול עוקרת ממנו שם פסח ונעשה שלמים [שמחמת מחשבת הפיגול אינו ראוי לקרבן פסח, ועל ידי זה נחשב כפסח שלא בזמנו שמועילה בו עקירה לשם שלמים], ועל כן חייב כרת משום פיגול, או שמחשבת פיגול אינה עוקרת ממנו שם פסח, ועל כן אינו חייב משום פיגול, כיון שיש כאן פסול נוסף של מחשבת שלא לשמה, אבל בפסח ששחטו שלא בזמנו לשם עולה במחשבת פיגול, לא הסתפקה הגמ', כי בזה בודאי נעקר ממנו שם פסח וחייב משום פיגול (חז"ר קדשים ליקוטים ה, בבאור ההגהות הגר"א ו. וראה שם ובהקלות יעקב שם, שיש ט"ס בהגהות הגר"א, וגירסתו היא כעין הגירסא שלפנינו בסוגריים).

מִשְׁנָה. מוֹתֵר עוֹלָה לְעוֹלָה, אך מותר הקינן הוא לנדבה, אף שבכל קן ישנו עוף אחד שהוא של עולה, אגב העוף השני בקן שהוא של חטאת, דנים את כל הקן כשל חטאת (ראה רש"י).

מוֹתֵר הַפֶּסַח לְשָׁלָמִים, אך מכל מקום אינו נאכל לשני ימים ולילה אחד כשלמים, אלא ליום ולילה אחד בלבד כדין פסח (ר"ש סיריליאן; תוס' פסחים ע"ב, ע"פ גמ' שם פט, א ותורת כהנים צו יב, א), שכיון שמתחילתו אינו נאכל אלא ליום ולילה, אף סופו כן (רמב"ן ויקרא ז, טו) [ומה שהפסח אינו נאכל ביום, אינו דין בקרבן עצמו, אלא מצוה חיובית, וכמצות 'על מצות ומוררים יאכלוהו' (אור שמח קרבן פסח ד, ח)]. ויש שסובר, שמוותר הפסח דינו כשלמים לכל הדינים, ונאכל לשני ימים ולילה (צל"ח שם פט, א, בדעת הרמב"ם).

מוֹתֵר נִזְיָרִים לְנִזְיָרִים מוֹתֵר נִזְיָר לְנִדְבָה – 'מוותר נזירים' פירושו שהפרישו מעות עבור נזירים סתם ולא עבור נזירים מסוימים, ולאחר שקנו במעות קרבנות עבור הנזירים, נותר מהמעות פחות משיעור קרבן לנזיר נוסף, הדין הוא שישמרו את המעות שנותרו 'לנזירים', כלומר עד שיצטרכו להן נזירים אחרים ויצרפו אותן למעותיהם. ואילו 'מוותר נזיר' פירושו, שנותר ממעות שהופרשו עבור נזיר מסוים, בין אם הפרישן הנזיר עבור עצמו ובין אם אחרים הפרישו עבורו, ולאו דוקא עבור נזיר אחד מסוים, אלא הוא הדין עבור כמה נזירים מסוימים, ובה הדין הוא שישתמשו במוותר לנדבה, כלומר, שיקנו בו עולות נדבה לציבור, ודין זה הוא מהלכה למשה מסיני, וכפי שיבואר בגמ' להלן ז, א (ע"פ ריב"ז, תוס' יו"ט, מהר"א פולדא, תפארת ישראל י"ן לה, בפי' ראשון. וברע"ב ובתקלין חדתין משמע, שבנזיר יחיד הוא דוקא כשהפריש עבור עצמו, וראה רש"י שתמה על הסברא בזה, וראה להלן).

ויש שכתב, שבין במוותר נזירים ובין במוותר נזיר מדובר כשהופרשו המעות לנזירים מסוימים, וההבדל ביניהם הוא האם הופרשו המעות על ידי אחרים או על ידי הנזיר עצמו, שהמוותר ממעות שגבו לנזירים רבים, אף שהם מסוימים, ישמרוהו לנזירים אחרים, אבל המוותר ממעות שהפריש נזיר אחד עבור עצמו, ילך לנדבה, כי בודאי לא התכוון שילכו המעות לצורך נזיר אחר (תפארת ישראל שם, בפי' שני, וכן משמע בפי"מ לרמב"ם ש'מוותר נזירים' הוא בנזירים מסוימים, וראה משנה להלן ז, א ובבאורנו שם).

גִּמְרָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יוֹלִיכֶם לִים הַמִּלָּה, רַבִּי לִעְזָר אָמַר יִפְלוּ לְנִדְבָה, רבי יוחנן סובר שאי אפשר להשתמש במעות לצורך עשירית האיפה של מחר (רש"י מנחות קח, א), כיון שהדין הוא ש'כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין' [כמבואר בגמ' (שם פב, א)] [ח"י הגר"ז שם]. ולשופר של נדבה גם כן אינם הולכים, כי אף שעשירית האיפה נקראת בפסוק 'חטאת' [כמבואר בגמ' (מ"ק טז, א)], מכל מקום כיון שאינה נקראת חטאת לענין מתן לבונה כפי שדרשו חכמים מפסוק, כך אינה נקראת גם חטאת לענין זה שיהיה המוותר הולך לנדבה (גמ' מנחות שם ורש"י שם), ורבי אלעזר סובר שיפלו לנדבה, כיון שעשירית האיפה נקראת חטאת [כמבואר במ"ק (שם)] [רש"י מנחות שם].